

Oslo, 16.12.2025

Innspill fra norske sivilsamfunnsorganisasjoner til Gjedrem-utvalgets gjennomgang av det etiske rammeverket for Statens pensjonsfond utland (SPU)

Innledning

Statens pensjonsfond utland (SPU), heretter kalt Oljefondet, er verdens største statlige investeringsfond og har en betydelig innflytelse på globale markeder, selskaper og samfunnsutvikling. Fondets størrelse og rolle gir Norge et særskilt ansvar for å sikre at investeringene skjer i tråd med høye etiske standarder og internasjonale forpliktelser. Nå står vi overfor en mulighet til å styrke og oppdatere disse retningslinjene i lys av nye globale utfordringer.

Dette innspillet samler norske sivilsamfunnsorganisasjoners felles prioriteringer i revideringen av det etiske rammeverket. Vi ønsker å tydeliggjøre hvilke hensyn som må ligge til grunn for fondets forvaltning – fra menneskerettigheter og krigens folkerett til klima, natur, fred og folkehelse – slik at fondet forvaltes på en måte som ivaretar både dagens og fremtidige generasjoner.

Innholdsfortegnelse

1. Folkeretten og Oljefondet
2. Internasjonale retningslinjer for ansvarlig næringsliv
3. Andre menneskerettighetsforpliktelser
4. Klima og natur
5. Atomvåpen
6. Alkoholselskaper og folkehelse
7. Litteraturliste

1.Folkeretten og Oljefondet

Mandatet til Utvalget og Norges folkerettslige forpliktelser

Det vises til vedlegg II til kongelig resolusjon 7. november 2025 om oppnevning av et utvalg (heretter Utvalget) som skal vurdere det etiske rammeverket for Statens pensjonsfond utland - mandat (heretter Mandatet). I Mandatets punkt 2 “Nærmere om utvalgets oppdrag” side 5 står det blant annet følgende om folkeretten:

“Forvaltningen av fondet er underlagt visse begrensninger som følge av Norges folkerettslige forpliktelser, på samme måte som andre disposisjoner staten foretar seg. Utvalget bes belyse forholdet mellom ivaretagelse av Norges folkerettslige forpliktelser og etterlevelse av de etiske forpliktelsene forvaltningen av fondet er underlagt.”

Selv om Utvalget ikke uttrykkelig er bedt om å vurdere hvilke begrensninger folkeretten setter for Oljefondets investeringer, mener vi at en slik vurdering klart faller innenfor Utvalgets mandat. Det vises her til det som står under punkt 2 i Mandatet om at det ikke er uttømmende (se 2 avsnitt under under 2 i Mandatet):

“Nedenfor er det vist til noen sentrale problemstillinger i denne sammenhengen, men utvalget kan også vurdere andre forhold som det mener er relevante ut fra formålet med gjennomgangen. (vår uthevnning)”

Det er også vanskelig å se hvordan Utvalget kan vurdere spørsmålene i Mandatet om blant annet kjernevåpen, krig og konflikt og størrelsen på eierandel i selskapene uten først å vurdere hvilke begrensninger folkeretten setter for disse investeringene. En vurdering av begrensningene i folkeretten for Oljefondet vil også være i tråd med Stortingets vedtak av 4. november om å «...fortsatt sikre at Norge gjennom investeringene i Statens pensjonsfond utland ikke bryter med sine folkerettslige forpliktelser.». Hverken Graver-utvalget eller Mestad-utvalget utredet hvilket handlingsrom Oljefondet har innenfor folkeretten.

Vi ønsker derfor å komme med en sterk oppfordring til Utvalget om at de også vurderer hvilke folkerettslige begrensninger som finnes for Oljefondets investeringer.

Norges positive og negative forpliktelser

Norge har både positive og negative forpliktelser etter folkeretten til å hindre visse folkerettsbrudd. Disse forpliktelsene kan også ha betydning for Oljefondets investeringer.

Med positive forpliktelser menes Norges plikt til å hindre visse folkerettsbrudd uavhengig av om de blir begått av statene selv eller av fysiske eller juridiske personer og hvor det er rimelig at norske myndigheter hindrer at disse blir begått. Med negative forpliktelser menes at staten hverken skal begå eller medvirke til visse folkerettsbrudd.

De positive og negative folkerettslige forpliktelsene som vi mener Utvalget særlig bør vurdere for Oljefondet i tillegg til det generelle statsansvaret i folkeretten, er (listen er ikke uttømmende):

- 1) *Folkemordkonvensjonen* artikkel 1 pålegger medlemsstater plikt til å forhindre og straffe de forbudte handlinger. Ifølge artikkel 3 bokstav e er medvirkning til folkemord straffbart. Begge disse bestemmelsene vil ha konsekvenser for Oljefondets handlingsrom som det er nødvendig at Utvalget vurderer.
- 2) *Genèvekonvensjonene* av 1949 felles artikkel 1 pålegger medlemsstatene plikt til både å respektere og sikre respekt for konvensjonens bestemmelser under alle forhold. Det betyr at tredjestater også har plikt til å hindre krigsforbrytelser, herunder ikke medvirke til slike handlinger, selv om de ikke er part i konflikten. Statene må både avstå fra visse handlinger og eventuelt positivt foreta seg noe for å forhindre mulig medvirkning, jf. ICRCs kommentar til felles artikkel 1, avsnitt 186-206. I tillegg til Genèvekonvensjonene av 1949 har Norge også ratifisert flere

våpenkonvensjoner som setter grenser for hvilke våpen Oljefondet kan være investert i.

- 3) *Menneskerettighetsforpliktelser* for Norge som forbud mot tortur og apartheid kan også sette grenser for Oljefondets handlingsrom.
- 4) *Erga omnes og Jus cogens*: Også andre forpliktelser etter den grunnleggende og overordnede folkeretten som gjelder for og mot alle (*erga omnes*) og som har gjennomslag overfor alle andre regler (*jus cogens*) enn de som er nevnt i punkt 1 til 3 vil kunne ha betydning for Oljefondets handlingsrom. Det vises her blant annet til den rådgivende uttalelsen fra Den internasjonale domstolen i Haag (ICJ) av 19. juli 2024 om lovligheten av Israels okkupasjon av de palestinske områdene. I uttalelsen er ICJ tydelig på at flere av de reglene som Israel har brutt om lovligheten av selve okkupasjonen, angår alle stater selv om de ikke er berørt av bruddene og at alle stater derfor er forpliktet i deres samhandling med Israel å skille mellom Israels territorium og de palestinske områdene som har vært okkupert siden 1967. Ifølge domstolen innebærer dette blant annet at stater:
 - ikke skal inngå traktater eller ha økonomisk samhandling med Israel hvor Israel enten handler på vegne av eller befester sin ulovlige tilstedeværelse i hele eller deler av de okkuperte områdene.
 - skal innføre tiltak som hindrer handel eller investeringer som bidrar i opprettholdelsen av Israels ulovlige okkupasjon av de palestinske områdene.

Også forbrytelser mot menneskeheten er handlinger av slik karakter at Utvalget bør vurdere hvilke begrensninger folkeretten setter for Oljefondets investeringer i selskaper som medvirker til disse handlingene.

2. Internasjonale retningslinjer for ansvarlig næringsliv

FNs veiledende prinsipper for næringsliv og menneskerettigheter (UNGP) og OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper (OECDs retningslinjer) konkretiserer hvordan stater kan følge opp sine forpliktelser om å hindre de folkerettsbrudd som er nevnt i forrige punkt hos næringslivet.

UNGP og OECDs retningslinjer gir konkret veiledning til hvordan selskaper bør unngå å forårsake eller bidra til negative menneskerettighetsvirkninger. I tillegg skal selskaper arbeide for å forhindre eller redusere negative menneskerettighetsvirkninger som er direkte knyttet til deres virksomhet mellom forretningsforbindelser. I 2014 slo OECDs arbeidsgruppe for ansvarlig næringsliv fast at forretningsforbindelser inkluderer forbindelsen mellom en investor og et porteføljeselskap, inkl. en minoritetsandel.

Retningslinjene legger vekt på selskapenes ansvar for å gjennomføre risikobaserte aktsomhetsvurderinger i egen virksomhet, hos leverandørkjede og forretningspartnere for å hindre at virksomheten bidrar til negative konsekvenser for grunnleggende menneskerettigheter. I tillegg til generelle retningslinjer for næringslivet, har særlig OECD

og FN utviklet egne veiledningsdokumenter om ansvarlighet i visse bransjer og ulike kontekster. Blant annet er det her laget et dokument for investorer om hvordan de kan håndtere risikoen for å bidra til brudd på menneskerettighetene.

Norge har vært pådriver for UNGP og er forpliktet til å fremme OECDs retningslinjer for ansvarlig næringsliv og har klare forventninger om at disse respekteres av norsk næringsliv. Disse retningslinjene er også rettsliggjort i Norge gjennom åpenhetsloven. Åpenhetsloven gjelder ikke for Norges Bank siden de ikke driver med kjøp og salg av tjenester i Norge.

Selv om prinsippene for ansvarlig forvaltningsvirksomhet av Oljefondet skal være i tråd med UNGP og OECD (Mandat for forvaltning av SPU § 4-2), er det for lite samsvar mellom retningslinjene og arbeidet i Etikkrådet og Norges Bank med observasjon og utelukkelse av selskaper og mellom retningslinjene og Norges Banks eierskapsutøvelse. For å sikre at Oljefondet både forholder seg til internasjonale standard for ansvarlig næringsliv og for å sikre at Norge ikke har ulike krav til forvaltning av Oljefondet og private fond, er det viktig at **Utvalget også vurderer hvordan det etiske rammeverket for Oljefondet bør tilpasses OECD og UNGP. I denne gjennomgangen er det særlig viktig at Utvalget ser på:**

1. Vektlegging av faktisk bruk – ikke bare produktkategori: UNGP og OECDs retningslinjer understreker at selskaper må vurdere risiko basert på hvordan produktene faktisk brukes, ikke bare hvilken kategori de tilhører. Det er derfor uten betydning om et selskap selger generiske produkter eller hyllevarer – dersom det foreligger risiko for at produktene brukes til menneskerettighetsbrudd, må dette inngå i vurderingen. Dette bør også gjelde både pågående leveranser og tilfeller der leveranser går via tredjeparts lagre eller mellomledd, når det er risiko for at produktene skal videresendes eller brukes på måter som vil ha negativ innvirkning på grunnleggende menneskerettigheter.
2. Fremoverskuende risikovurderinger: UNGP slår fast at selskaper har et selvstendig ansvar for å gjennomføre aktsomhetsvurderinger (HRDD) uavhengig av staters handlinger eller manglende handling. Det er derfor ikke i tråd med UNGP å vente med vurdering til skade har skjedd. OECD er klar på at selskaper skal gjøre risikobaserte aktsomhetsvurderinger, og skal unngå å forårsake eller bidra til negativ påvirkning. Dette skal unngås ved å identifisere, forebygge og motvirke faktisk og *potensiell* negativ påvirkning.
3. Styrket aktsomhet i væpnet konflikt: Det er vedtatt egne retningslinjer om styrket aktsomhet i væpnet konflikt av UNGP som det er viktig at det etiske rammeverket forholder seg til i utformingen av kriterier for krig og konflikt. Det understrekes også at det ikke er støtte i UNGP eller OECDs retningslinjer for å begrense vurderinger til våpen som «særlig» rammer sivile. Alle våpen – inkludert støtteutstyr, ammunisjon og teknologi – kan bidra til alvorlige brudd, avhengig av kontekst og bruk. Vi ber også om at Utvalget vurderer om investeringer i selskaper som produserer kjernevåpen for NATO vil være i tråd med UNGP og OECD (det vises ellers til vurderingen under om kjernevåpen).

4. Eierskapsutøvelse: I sin 2017 veiledning for institusjonelle investorer er OECDs arbeidsgruppe for ansvarlig næringsliv tydelig på at gjennomføring av risikobaserte aktsomhetsvurderinger innebærer å bruke sin innflytelse overfor forretningsforbindelser til å forhindre eller redusere negativ innvirkning, samt redegjøre for hvordan negativ innvirkning blir håndtert. Vi ber om at Utvalget vurderer hvordan Norges Banks arbeid for å øve påvirkning på porteføljeselskaper kan styrkes, inkl. i hvilken grad påvirkning kan gjøres i samarbeid med andre finansaktører. En slik gjennomgang bør også særlig se på hvordan Oljefondet skal bruke sin eierskapsutøvelse overfor selskaper med blant annet interesser i konfliktområder i tråd med Stortingets vedtak om forsterket aktsomhet og raske reaksjoner hos enkelte selskaper.
5. Betydningen av eierandelen i selskapet: I Mandatet til Utvalget er Utvalget særlig bedt om å se på betydningen av størrelsen på eierandelen i selskaper som kan knyttes til folkerettsbrudd. I en slik vurdering er det viktig å se hen til at dette er uten betydning i forhold til de vurderingene selskaper skal gjøre i henhold til UNGP og OECD sine retningslinjer og som også er slått fast av det norske kontaktpunktet for OECDs retningslinjer.

Finansdepartementet ser i Mandatet til Utvalget ut til å gjøre en forskjell mellom det å drive med eierskapsutøvelse overfor de selskapene som Oljefondet er investert i, og det å trekke Oljefondet ut av disse selskapene. Vi kan ikke se at det finnes noe grunnlag for å gjøre et slikt skille. Ifølge OECDs veiledningsdokument for investorer er de-investeringer en integrert del av de eierskapsutøvelsene man gjør overfor selskaper som bidrar til brudd på grunnleggende menneskerettigheter. Både Storebrand og KLP har uttalt etter at det ble kjent at retningslinjene for observasjon og utelukkelse fra Oljefondet er stilt i bero at muligheten for å trekke seg ut av selskaper er et viktig virkemiddel i deres eierskapsutøvelse. **Vi ber derfor Utvalget også vurdere om stans, eller en svært begrenset mulighet, til uttrekk av selskaper fra Oljefondet av Norges Bank vil være i samsvar med UNGP og OECDs retningslinjer og våre folkerettslige forpliktelser.**

3. Andre menneskerettighetsforpliktelser

I tillegg til å vurdere hvordan Norges folkerettslige forpliktelser påvirker handlingsrommet til Oljefondet, bør Utvalget se på hvordan Oljefondet kan unngå investeringer i selskaper som bryter ILO-konvensjon 169, FNs deklarasjon om småbønders rettigheter (UNDROP) og urfolks rettigheter (UNDRIP), inkludert urfolks rett til fritt og forhåndsinformert samtykke.

Det er behov for at Utvalget ser på NBIMs kapasitet til aktiv eierskapsutøvelse som virkemiddel og vurderer hvordan åpenhet rundt utøvelsen av aktivt eierskap kan sikres og styrkes. Det er bekymringsverdig at NBIMs vurderinger i stor grad har blitt gjort på bakgrunn av selskapenes egne rapporter fremfor en helhetlig vurdering av reell praksis. At et selskaps årsrapport nevner menneskerettigheter eller gjennomført dialog med

lokalsamfunn, er ingen garanti for at selskapet respekterer miljø og menneskerettigheter. Dialoger innebærer ikke nødvendigvis at berørte samfunn har en mulighet til å påvirke prosjektet. Det finnes mange eksempler på at selskaper gjennomfører utilstrekkelige dialoger hvor premissene er kritikkverdige og preget av makt, press og manglende transparens.

Det er behov for større åpenhet rundt resultatene av NBIMs eierskapsutøvelse. Grunnlaget for eierskapsutøvelsen må være at den fører til endret atferd i en mer ansvarlig retning, og at det i ytterste konsekvens bør vurderes uttrekk dersom dette ikke skjer. I dag rapporteres det i stor grad på aggregert selskapsnivå, som gjør det umulig å vite om eierskapsutøvelsen faktisk fører til endret atferd på selskapsnivå. Dermed blir det også umulig for offentligheten å vurdere om Etikkrådet burde vært involvert i vurderingen av enkeltsselskaper.

Det er behov for at Oljefondets investeringer ikke motvirker Norges innsats for å fremme fred, demokrati og menneskerettigheter. Norge har en viktig rolle som en global fredsaktør, og i dagens geopolitiske situasjon er det viktig at fondets investeringer ikke bidrar til konflikt eller menneskerettighetsbrudd i områder hvor Norge samtidig arbeider for fred og utvikling.

4. Klima og natur

Det etiske rammeverket må også bidra til at Norge oppfyller sine forpliktelser etter internasjonale avtaler om klima og natur, herunder Paris-avtalen og Kunming-Montreal rammeverket for biomangfold (GBF).

Som en langsiktig og universell eier er Oljefondet eksponert mot hele verdensøkonomien, men på grunn av dets størrelse er fondet også med på å påvirke verdensøkonomien. Klimaendringene er vår tids største globale utfordring, og utgjør sammen med naturødeleggelse en trussel mot menneskeliv, natur og verdensøkonomien. Videre investeringer i klima og naturødeleggelser utgjør både en grunnleggende finansiell risiko, og en direkte økonomisk risiko for fondets målsetting om å skape avkastning til fremtidige generasjoner. Dette ansvaret kan ikke avgrenses til norske generasjoner alene. Fondets finansielle resultater er avhengige av stabile samfunn, fungerende markeder og et levelig klima globalt. Hensynet til fremtidige generasjoner er derfor nødvendigvis globalt.

Det er særlig to problemstillinger som må adresseres i fondets ansvarlige rammeverk for klima og natur. For det første må det vurderes hvordan fondet skal håndtere investeringer i selskaper og industrier med en forretningsmodell som er basert på aktiviteter som bidrar vesentlig til klimaendringene og naturødeleggelse, og som dermed bidrar til å forringe levegrunnlaget for fremtidige generasjoner.

For det andre utgjør klimaendringene og naturødeleggelse en systemisk, finansiell risiko som fondet ikke kan diversifisere seg vekk fra. NBIM anslår at minst 20% av fondets verdi kan gå tapt for hver grad celsius jordens temperatur øker med. Utvalget må derfor også vurdere hvordan klimaendringene og naturødeleggelse vil påvirke fondets målsetting om å skape verdier for fremtidige generasjoner, og hvordan det intergenerasjonelle ansvaret for å beskytte disse verdiene reflekteres i det etiske rammeverket. I lys av de menneskelige og finansielle konsekvensene av klimaendringene og naturødeleggelse bør Utvalget vurdere hvorvidt det er etisk forsvarlig for fondet å fortsette å investere i selskaper som bidrar til klimaendringene og ødeleggelse av natur, og som aktivt motarbeider omstillingen som kreves for å oppnå målene i Paris-avtalen og GBF.

Klimakriteriet:

De eksisterende retningslinjene adresserer selskapers klimagassutslipp i kriterium 4f, som omhandler «handler eller unnlatelser som på et aggregert selskapsnivå i uakseptabel grad fører til utslipp av klimagasser». Dette kriteriet har vist seg vanskelig å implementere. Formuleringen mangler operasjonelle terskler, og kriteriet har kun blitt brukt én gang. I 2022 fikk NBIM initiativrett for klimakriteriet. Siden den gang har det ikke vært en eneste utelukkelse basert på kriteriet, til tross for at det finnes en rekke selskaper som aktivt motarbeider den grønne omstillingen Paris-avtalen forutsetter.

På bakgrunn av disse erfaringene bør Utvalget vurdere hvordan klimakriteriet kan konkretiseres og operasjonaliseres, for å sikre at selskaper som ikke viser intensjon om å omstille kan ekskluderes dersom det aktive eierskapet ikke føres frem. Følgende virkemidler bør vurderes:

1. **Politisk påvirkning og lobbyvirksomhet.** Selskaper som deltar i, eller finansierer, politisk påvirkning som systematisk motarbeider klimapolitikk i tråd med Paris-avtalen, bør kunne utelukkes dersom ansvarlig eierskapsutøvelse ikke fører fram. Dette prinsippet må gjelde uavhengig av selskapsstørrelse. I Norge har Storebrand allerede innført et slikt kriterium.
2. **Finansiering av nye fossilprosjekter:** En annen måte å vurdere selskapers intensjon om å omstille kan være å se på hvor mye av selskapets finansiering som går til nye fossilprosjekter, som er i strid med målene i Paris-avtalen. Et slikt kriterium kan bygge på det eksisterende kriterium 4f, og sette en terskel for eksklusjon enten basert på selskapets beregnede totale utslipp fra nye prosjekter, eller som andel av selskapets totale prosjektf finansiering. Her kan fondet se til det svenske AP-fond 7, som nylig vedtok nye kriterier for å definere selskaper som har store klimautslipp og ikke lykkes med omstillingen. Finansminister Stoltenberg har selv pekt på de svenske AP-fondene som mulige modeller for SPUs etiske retningslinjer.
3. **Forbud mot investeringer i fossile selskapsobligasjoner.** Et forbud mot å investere i selskapsobligasjoner hos fossilselskaper, med mindre obligasjonene er grønne,

kan være et effektivt virkemiddel. Obligasjoner er en sentral finansieringskilde for fossilsektoren, og et slikt kriterium vil styrke insentivene til omstilling.

4. **Leting og utvinning av olje og gass i Arktis.** En rekke investorer, blant annet Nordea og det svenske AP-fond 7, har eksklusjonskriterier som definerer leting og utvinning av olje og gass i Arktis som spesielt ødeleggende for natur og miljø, på lik linje med tjæresand.

Felles for disse forslagene er at de vurderer handlinger, investeringer og selskapsmakt som indikatorer på reell intensjon om å støtte omstillingen i henhold til Paris-avtalen. Dette gir en mer konkret tolkning av hva som menes med «handling eller unnlater som på et aggregert selskapsnivå» fører til uakseptable utslipp.

Utvalget bør også vurdere hvorvidt det å overføre initiativrett for klimakriteriet til NBIM har hatt den ønskede effekten, eller om det bør føres tilbake til Etikkrådet. I motsetning til kullkriteriet, som er produktbasert, er det ikke en absolutt grense for hva som er uakseptable handlinger eller unnlater. Klimakriteriet forblir et adferdsbasert kriterium, som krever grundige faglige vurderinger av hvor grensen for hva som er uakseptable normbrudd.

I lys av de betydelige menneskelige og finansielle konsekvensene av klimaendringer, er det avgjørende at fondets ansvarlige rammeverk tydeliggjør hvordan det skal håndteres selskaper som ikke viser vilje eller evne til å omstille seg i tråd med Paris-avtalen. Et konkretisert klimakriterium, forankret i internasjonale normer og vitenskapsbasert kunnskap, vil bedre sikre både langsiktig avkastning og bærekraftige rammevilkår for fremtidige generasjoner i Norge og globalt.

Naturrisiko:

Økosystemer og biologisk mangfold er grunnlaget for livsnødvendige tjenester som matproduksjon, vannforsyning, pollinering og klimatilpasning. Det etiske rammeverket bør derfor stille tydelige forventninger til at selskaper kartlegger, håndterer og rapporterer på sin påvirkning og avhengighet av natur. De siste årene har det vært en utvikling av investorers forståelse for viktigheten av natur og miljø som selvstendig kriterium for eierskapsutøvelse.

Forskning fra Oxford University viser at tap av biologisk mangfold og økosystemskader kan utgjøre sjokk for den globale økonomien og koste i overkant av \$5000 milliarder. Forskerne fant at menneskeskapt forurensning, avskoging, endringer i arealbruk og overdreven utvinning eroderer naturkapitalen samfunn og økonomier er bygget på og virker som «risikoforsterkere» for virkningene av klimaendringer.

Annen forskning viser mer konkret økonomisk kostnad knyttet til sektorer med stor naturpåvirkning og naturavhengighet. Nedgangen i økosystemtjenester forårsaket av naturødeleggelser er anslått å koste disse sektorene til sammen \$430 mrd per år globalt. Hvis dette ikke kontrolleres vil tapet utgjøre \$2150 mrd. de neste fem årene.

Utvalget bør vurdere hvordan naturrisiko kan konkretiseres i retningslinjene. Et styrket rammeverk for naturrisiko vil bidra til at SPU ivaretar sitt ansvar og støtter mål om å stanse og reversere naturtap innen 2030.

Vi mener det er behov for å oppdatere det eksisterende kriteriet, 4e, som omhandler alvorlig miljøskade for å reflektere denne utviklingen. Et styrket kriterium vil sende et tydelig signal til både selskaper og andre investorer om viktigheten av å respektere naturrettheter. Konkret oppfordrer vi til følgende endringer:

1. **No-go i definerte land og havområder:** Kriteriet bør utvides til å inkludere mulighet for å ekskludere selskaper som opererer i land- og havområder der det er uakseptabel risiko medvirkning til miljøskader, som f.eks. i de mest strenge kategoriene av vern (IUCN 1-4), verdensarv og Key Biodiversity Areas (KBAs).
2. **Avskoging:** Kriteriet bør utvides til å inkludere selskaper som systematisk viser manglende evne til å ta tak i avskoging i verdikjeden.
3. **Gruvedrift på havbunnen:** Kriteriet bør utvides til å inkludere mulighet for eksklusjon av selskaper som driver med, eller har kjernevirksomhet (“pure-play”) i gruvedrift på havbunnen. Stadig flere selskaper og finansinstitusjoner, inkludert Storebrand, har allerede tatt et tydelig standpunkt på dette grunnet høy risiko for ødeleggelse av sårbare økosystemer. Institusjoner som den europeiske investeringsbanken, IUCN, Verdensbanken og flere FN-institusjoner har også fremhevet risikoene og sagt nei til denne aktiviteten.

5. Atomvåpen

Enhver bruk av atomvåpen vil ha katastrofale humanitære konsekvenser. I en rådgivende uttalelse i 1996 slo ICJ fast at “bruk av kjernevåpen generelt ville være i strid med folkerettens regler”, og minnet statene om deres rettslige plikt til nedrustning.²² Atomvåpen skiller ikke mellom stridende og sivile, skadene kan ikke kontrolleres i tid og rom, og bruk vil medføre uforholdsmessig skade.

Den sikkerhetspolitiske situasjonen internasjonalt og for Norge har endret seg betydelig de siste tiårene. Det er nettopp i usikre tider at vi skal holde fast ved våre etiske prinsipper. Normen mot atomvåpen, lovfestet iblant annet Ikkespredningsavtalen, FNs traktat om forbud mot kjernevåpen (TPNW) og Prøvestansavtalen, har bidratt til ikke-bruk og ikkespredning, men er under sterkt press. Vi må hegne om normen og bidra til å styrke, ikke svekke, stigmatiseringen av kjernevåpen.

Vi vil under komme med innspill på spørsmål som reises i Utvalgets mandat:

Kjøp og investeringer

Det er en klar juridisk (og etisk) forskjell mellom det å kjøpe forsvarsmateriell fra et selskap og det å investere i det samme selskapet. Investeringer innebærer eierskap og langsiktig støtte til hele selskapets virksomhet, mens kjøp er en enkeltstående transaksjon som ikke gir samme ansvar eller signalverdi i forhold til hele selskapets

virksomhet. Ved å ha eierandeler i et selskap gir vi selskapet legitimitet og bidrar på den måten til å svekke normen mot atomvåpen og prinsippene om å ikke støtte våpen som ved normal anvendelse bryter grunnleggende humanitære prinsipper.

Internasjonal humanitærrett

Kjernevåpen er i dagens regelverk utelukket fra Oljefondet gjennom det produktbaserte våpenkriteriet. Å åpne for at fondet skal kunne investere i atomvåpen ble sist diskutert og votert over i Stortinget juni 2025. Forslaget ble nedstemt med overveldende flertall.²³

Produktkriteriet som omfatter kjernevåpen forbyr i dag også investeringer i antipersonellminer og klaseammunisjon. Norge har sluttet seg til konvensjoner som også forbyr investeringer i selskaper som produserer disse våpnene. Dersom det åpnes for at fondet skal kunne investere i selskaper som produserer antipersonellminer og klasevåpen, må Norge trekke seg ut av disse konvensjonene. Å åpne for investeringer i atomvåpen, vil derfor være å legge opp til å forskjellsbehandle våpen som bryter grunnleggende humanitære prinsipper.

Våre anbefalinger:

- Videreføre våpenkriteriet som sikrer at fondet ikke skal være investert i selskaper som selv eller gjennom enheter de kontrollerer utvikler eller produserer våpen eller sentrale komponenter til våpen som ved normal anvendelse bryter med grunnleggende humanitære prinsipper.
- Opprettholde den klare juridiske og etiske forskjellen mellom å kjøpe materiell fra et selskap og å investere i et selskap i de etiske retningslinjene for Statens pensjonsfond utland.

6. Alkoholselskaper og folkehelse

Oljefondet eier aksjer for 138 milliarder kroner i alkoholselskaper som driver aggressiv markedsføring og svekker muligheten for forsvarlig alkoholpolitikk i afrikanske land. Alkoholindustrien har pekt ut den unge befolkningen i Afrika som sitt viktigste vekstmarked. Samtidig som Norge er en betydelig global folkehelseaktør som bruker milliarder på bistand for å bedre folks liv – investerer Oljefondet i og tjener på selskaper som forverrer situasjonen.

En rapport fra 2025 fra Universitetet i Stirling, bestilt av FORUT, dokumenterer hvordan globale alkoholselskaper – inkludert Diageo, AB InBev og Heineken – opererer i Afrika sør for Sahara på måter som undergraver folkehelsen og svekker offentlig regulering.

Rapporten undersøker 61 konkrete eksempler fra seks land (Uganda, Sør-Afrika, Ghana, Sierra Leone, Burundi og Zimbabwe), og gir i tillegg to dybdestudier fra Sør-Afrika og Uganda.

Hovedfunn

- Alkoholindustrien bruker sponsing av sport, kultur og utdanning, samt donasjoner og såkalt samfunnsansvar (CSR), for å bygge tillit og vinne innflytelse i lokalsamfunn.
- Mange tiltak er rettet mot unge, og ville vært ulovlige i Norge.
- Industrien inngår partnerskap med lokale myndigheter og frivillige organisasjoner for å styrke legitimiteten sin.
- I Uganda knyttes øl til nasjonal stolthet gjennom omfattende sports- og kultursponsing.
- I Sør-Afrika har alkoholselskaper systematisk motarbeidet ny alkohollovgivning, blant annet gjennom lobbyvirksomhet, donasjoner og finansiering av alternative konsekvensutredninger.

Konsekvenser

- Strategiene svekker muligheten for å innføre effektive alkoholpolitiske tiltak anbefalt av Verdens helseorganisasjon (WHO).
- Alkoholrelatert sykdom og død øker.
- Rapporten peker på klare paralleller til tobakksindustriens tidligere strategier for å utsette regulering og skape usikkerhet om helseskader.

Rapporten er utarbeidet av forskere ved Universitetet i Stirling og publisert i samarbeid med internasjonale partnere i seks afrikanske land.

Våre anbefalinger:

- Bruke eierskapsutøvelse til å stille krav om at alkoholselskapene ikke undergraver WHO's retningslinjer for alkoholpolitikk, og sett klare tidsfrister for forbedring med ekskludering som konsekvens ved manglende oppfølging.
- Vurdere om alkoholindustrien bør omfattes av samme eksklusjonskriterier som tobakk, basert på dokumenterte skadevirkninger og strategier for å motarbeide regulering.

Avslutning

Statens pensjonsfond utland er ikke bare et finansielt verktøy – det er et uttrykk for Norges verdier og vårt ansvar i en global sammenheng. Revisjonen av det etiske rammeverket må derfor være mer enn en teknisk justering. Den må innebære en reell oppdatering som etablerer klare kriterier, operasjonelle terskler og effektive virkemidler – fra eierskapsutøvelse til uttrekk – slik at fondet kan bidra til å fremme ansvarlighet og bærekraft.

Et styrket rammeverk vil ikke bare beskytte fondets langsiktige verdier, men også sikre at Norges forvaltning er i samsvar med folkeretten, menneskerettighetene og internasjonale normer. Vi står i en tid der globale utfordringer krever tydelige valg. Oljefondet må være

en del av løsningen, ikke problemet. Samtidig må vi verne om fondets uavhengighet. Det har vært bred enighet på Stortinget om at fondet ikke skal brukes som politisk verktøy. Dersom fondet i økende grad tilpasses skiftende politiske prioriteringer – enten det gjelder forsvarsindustri, energi eller andre strategiske sektorer – innebærer dette en tydelig politisering av fondet. En slik utvikling kan åpne for at Stortinget legger føringer for direkte investeringer i ulike næringer, noe som vil endre fondets rolle fra å være et finansielt instrument til å bli et politisk virkemiddel. Dette bør unngås for å sikre integritet og langsiktig forvaltning.

Vi oppfordrer Utvalget til å benytte denne muligheten til å styrke rammeverket slik at fondet forvaltes med integritet, åpenhet og tydelig hensyn til kommende generasjoner. Sivilsamfunnet står til disposisjon for videre dialog og innspill videre i prosessen.

Signert av:

Amnesty International Norge
Attac Norge
Changemaker
Debt Justice Norge
Den internasjonale kampanjen for å avskaffe atomvåpen (ICAN) i Norge
Fagforbundet
Fellesutvalget for Palestina
FORUT
Framtiden i våre hender
Kirkens Nødhjelp
Latin-Amerikagruppene i Norge
Nei til Atomvåpen
Nordisk Senter for Bærekraftig Finans
Norges Fredsråd
Norsk Folkehjelp
Norske leger mot atomvåpen
Palestinakomiteen i Norge
Redd Barna
Regnskogfondet
Spire
WWF Verdens Naturfond

Innspillet er koordinert av Forum for utvikling og miljø

7. Litteraturliste

Folkeretten og internasjonale retningslinjer for ansvarlig næringsliv:

1. Legal Consequences Arising From the Policies and Practices of Israel in the Occupied Palestinian Territory, Including East Jerusalem
(<https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/186/186-20240719-adv-01-00-en.pdf>)
2. From economy of occupation to economy of genocide - Report of the Special Rapporteur on the situation of human rights in the Palestinian territories occupied since 1967, Francesca Albanese (<https://docs.un.org/en/A/HRC/59/23>)
3. Oljefondets investeringer i selskaper som har medvirket til forbrytelser i Palestina: Kan noen holdes ansvarlig? Utredning 2025 av Terje Einarsen (<https://icj.no/wp-content/uploads/2025/09/Utredning-datert-mandag-25.-august-2025.pdf>)
4. Hvor ansvarlig er Oljefondet? En kort fagrapport fra Pia Rudolfsson Goyer for Forum for utvikling og miljø (ForUM) Mars 2025 (<https://forumfor.no/assets/docs/Hvor-ansvarlig-er-Oljefondet-En-kort-fagrapport.pdf>)
5. Folkeretten og næringsvirksomhet i konfliktområder. Rapporten er utarbeidet av Mads Harlem og Mark B. Taylor for LO, Fagforbundet og Norsk Folkehjelp 2022
(<https://www.fagforbundet.no/globalassets/solidaritetsprosjekter/filer/rapport-folkeretten-og-naringsvirksomhet-i-konfliktomrader-2022.pdf>)
6. [Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts \(2001\)](#)
7. OECD Guidelines for Multinational Enterprises on Responsible Business Conduct
(https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2023/06/oecd-guidelines-for-multinational-enterprises-on-responsible-business-conduct_a0b49990/81f92357-en.pdf)
8. OECD DUE DILIGENCE GUIDANCE FOR RESPONSIBLE BUSINESS CONDUCT
(https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2018/02/oecd-due-diligence-guidance-for-responsible-business-conduct_c669bd57/15f5f4b3-en.pdf)
9. Responsible business conduct for institutional investors, OECD, 2017
(https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2017/01/responsible-business-conduct-for-institutional-investors_3f5732a1/8b9e240a-en.pdf)
10. Guiding Principles on Business and Human Rights
(https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/publications/guidingprinciplesbusinesshr_en.pdf)
11. Heightened Human Rights Due Diligence for Business in Conflict-Affected Contexts: A Guide (<https://www.undp.org/publications/heightened-human-rights-due-diligence-business-conflict-affected-contexts-guide>)
12. United Nations declaration on the Rights of Indigenous Peoples
(https://www.un.org/development/desa/indigenouspeoples/wp-content/uploads/sites/19/2018/11/UNDRIP_E_web.pdf)
13. United Nations Declaration on the Rights of Peasants and Other People Working in Rural Areas (<https://digitallibrary.un.org/record/1650694?v=pdf>)
14. Indigenous and Tribal Peoples Convention, 1989 (No. 169)
(https://normlex.ilo.org/dyn/nrmlx_en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CO_DE:C169)

15. Investor Obligations in Occupied Territories: A Report on the Norwegian Pensjon Fund – Global, Essex Business and Human Rights Project, April 2019
(<https://folkehjelp.no/publikasjoner/investor-obligations-in-occupied-territories>)

Klima og natur:

16. Kunming-Montreal Global Diversity Framework ([15/4. Kunming-Montreal Global Biodiversity Framework](#))
17. Ap-Fond 7 kriterier for selskaper for store klimaavtrykk ([AP7 inför ramverk för riskbaserad exkludering | ap7.se](#))
18. Storebrands kriterier for eksklusjon av selskaper ([Storebrand's Exclusion policy - www.storebrand.com](#))
19. Norges Bank Investment Management climate and nature disclosures 2024 ([Climate and nature disclosures 2024](#))
20. Ranger, N. et al. (2023). Oxford: Environmental Change Institute, University of Oxford.
([The Green Scorpion: the Macro-Criticality of Nature for Finance](#))
21. Ceres, 2025: [Nature's Price TagThe economic cost of nature loss](#)

Atomvåpen:

22. International Court of Justice, Advisory Opinion on the Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons, 8 July 1996, para. 105(2)(F)
23. Stortinget (2025) Innst. 481 S (2024-2025). (<https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Referater/Stortinget/2024-2025/refs-202425-06-04?m=21#2025-06-04-3>)

Alkoholselskaper og folkehelse:

24. FORUT Fact Sheet; (<https://forut.no/resource/fact-sheet-the-funds-alcohol-investments-2024/>)
25. University of Stirling/FORUT: Pursuing Profit at the Expenche of Public Health?
(<https://forut.no/resource/pursuing-profit-at-the-expence-of-public-health/>)